24/11/2026

Η ψυχή στην Ορθόδοξη Πατερική Θεολογία

/ Γνώμες

Το θειο εμφύσημα συνδέεται με την άκτιστη χάρη του Αγίου Πνεύματος, διά της οποίας ο άνθρωπος κατέστη «εις ψυχήν ζώσαν».

- **Γράφει ο Σάββας Αλεξάνδρου, Θεολόγος**

Στο πρώτο βιβλίο της Αγίας Γραφής, τη Γένεση, και συγκεκριμένα στο δεύτερο κεφάλαιο, στίχο 7, αναφέρεται: «Και έπλασεν ο Θεός τον άνθρωπον, χουν από της γης, και ενεφύσησεν εις το πρόσωπον αυτού πνοήν ζωής, και εγένετο ο άνθρωπος εις ψυχήν ζώσαν» (Γεν. 2,7). Κατά τη θεολογική ερμηνεία του αγίου Σεραφείμ του Σαρώφ, ο άνθρωπος πλάστηκε ολόκληρος από το χώμα της γης, αλλά δεν είχε ακόμη αποκτήσει την πληρότητα της ζωής του. Το θείο εμφύσημα συνδέεται με την άκτιστη χάρη του Αγίου Πνεύματος, διά της οποίας ο άνθρωπος κατέστη «εις ψυχήν ζώσαν». Ακριβώς γι’ αυτόν τον λόγο, η ανθρώπινη ψυχή είναι αθάνατη κατά

χάριν, ενώ παραμένει κτιστή ως δημιούργημα του Θεού. Η ψυχή, λοιπόν, αποτελεί το πνευματικό στοιχείο της ανθρώπινης υπάρξεως και συνδέεται με τη ζωή, τη συνείδηση, την προσωπικότητα, τη λογική και τις λοιπές ψυχικές λειτουργίες του ανθρώπου.

Ο άγιος Μακάριος ο Αιγύπτιος, αναλύοντας θεολογικά την ανθρώπινη ψυχή, την χαρακτηρίζει «κτίσμα μεγάλο και θαυμαστό, εικόνα και ομοίωμα του Θεού», επισημαίνοντας ότι εξαιτίας της παραβάσεως του πρώτου ανθρώπου εισήλθε σε αυτήν η πονηριά των σκοτεινών παθών. Δηλαδή, η ψυχή, μολονότι δημιουργήθηκε αγαθή από τον Θεό, εξαιτίας της πτώσεως του ανθρώπου κατέστη δεκτική των παθών και της αμαρτίας.

Σε ανάλογο πνεύμα, ο Μέγας Βασίλειος σημειώνει ότι το κακό εισήλθε στην ψυχή όταν αυτή παρεξέκλινε από το «κατά φύσιν ζην», δηλαδή από τη ζωή σύμφωνα με το θέλημα του Θεού. Συνεχίζοντας, επισημαίνει ότι το πρωταρχικό αγαθό, το οποίο απολάμβανε η ψυχή πριν από την πτώση, ήταν η κοινωνία της με τον Θεό διά της αγάπης. Δυστυχώς, με την απώλεια αυτής της κοινωνίας, η ψυχή υπέστη τις οδυνηρές συνέπειες της απομακρύνσεώς της από τον Δημιουργό της.

Εξάλλου, από τη δική του πλευρά, ο άγιος Νικήτας ο Στηθάτος, μαθητής του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, μας πληροφορεί ότι κάθε ψυχή, αφού καθαρθεί από τα πάθη, ως αθάνατη και νοερή ύπαρξη, στρέφεται με τη δύναμη του Θεού προς τον ουράνιο πνευματικό κόσμο. Ανάλογα με τον βαθμό της καθάρσεώς της, μετέχει σας ουράνιες και μακάριες καταστάσεις, καθώς, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει «μετέχει πλουσίως των εκείθεν εκβλυζομένων ελλάμψεων».

Αξίζει, επίσης, να τονιστεί ότι ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος, αναφερόμενος στην απάθεια, χαρακτηρίζει τις αισθήσεις ως «κόρες της ψυχής», οι οποίες πρέπει να είναι απαλλαγμένες από κάθε πονηρή επιθυμία. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο ιερός Πατήρ, εκείνος που επιχειρεί να ομιλήσει περί απαθείας οφείλει να διατηρεί τις κόρες της ψυχής του, δηλαδή τις αισθήσεις, απαλλαγμένες από κάθε εμπαθή επιθυμία.

Ακριβώς γι’ αυτόν τον λόγο, κατά τον μεγάλο αυτόν πατέρα της καθ’ ημάς Ανατολής, η καταπολέμηση των πονηρών επιθυμιών και η κάθαρση της ψυχής επιτυγχάνονται διά του κατά Θεόν πένθους και των κατά Θεόν δακρύων. Ο άγιος χρησιμοποιεί μία χαρακτηριστική παρομοίωση, επιοημαίνοντας ότι, όπως χωρίς νερό είναι αδύνατο να καθαριστεί ένα λερωμένο ένδυμα, έτσι και χωρίς το κατά Θεόν πένθος και τα δάκρυα της μετάνοιας είναι αδύνατο να καθαρθεί η ψυχή από τις κηλίδες της αμαρτίας.

Ο Μέγας Αντώνιος, πάλι, επισημαίνει ότι «αρρώστια και όλεθρος της ψυχής είναι η άγνοια του Θεού». Παρακάτω, τονίζοντας ότι ο άνθρωπος αποτελεί μία ενιαία ψυχοσωματική ολότητα, αναφέρει ότι η ψυχή βρίσκεται μέσα στο σώμα, με την ψυχή συνδέεται ο νους και με τον νου ο λόγος που αρθρώνει ο άνθρωπος. Διά όλων αυτών ο Θεός και νοείται και δοξάζεται. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τη θεολογία του ιερού πστρός, όπως ο οφθαλμός αποτελεί το όργανο της σωματικής οράσεως, έτσι και ο καθαρός νους αποτελεί τον οφθαλμό της ψυχής. Μόνο με καθαρό νου μπορεί η ψυχή να αποκτήσει πνευματική αίσθηση και εμπειρία της παρουσίας του Θεού.

Εξάλλου, ο αββάς Ισαάκ ο Σύρος, στα περίφημα Ασκητικά του, τονίζει ότι η κατά Θεόν μελέτη, η οποία περιλαμβάνει την ανάγνωση της Αγίας Γραφής, των έργων των θεοφόρων Πατέρων και των βίων των αγίων, φωτίζει την ανθρώπινη ψυχή και συμβάλλει στην κοινωνία της με τον Τριαδικό Θεό. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει, διά της πνευματικής αναγνώσεως η ψυχή φωτίζεται και στρέφεται με θείο πόθο προς τον Θεό.

Τέλος, σε ανάλογο πνεύμα, ο άγιος Ιωάννης ο Σιναΐτης, στον ΚΖ΄Λόγο της Κλίμακος, αναφέρεται στη σπουδαιότητα της πνευματικής αναγνώσεως για τον φωτισμό και τη συγκέντρωση του νου, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί τον οφθαλμό της ψυχής και συμβάλλει στην πνευματική της ανύψωση. Επισημαίνει χαρακτηριστικά: «Η ανάγνωσις πέφυκεν φωτίζειν και επισυνάγειν ου μετρίως τον νουν λόγοι γαρ Πνεύματος Αγίου υπάρχουσιν και τους μετερχομένους ρυθμίζουσιν». Επομένως, η κατά Θεόν μελέτη φωτίζει και συγκεντρώνει τον ανθρώπινο νου, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην κάθαρση και την πνευματική καλλιέργεια της ψυχής.

Τόσο μεγάλη, λοιπόν, είναι η αξία της ανθρώπινης ψυχής από σωτηριολογική άποψη, ώστε ο ίδιος ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός να επισημαίνει στο κατά Μάρκον Ευαγγέλιο: «Τι γαρ ωφελήσει άνθρωπον εάν κερδήση τον κόσμον όλον, και ζημιωθή την ψυχήν αυτού;» (Μάρκ. 8,36).

Πηγή: Σάββας Αλεξάνδρου, Θεολόγος – Διευθυντής Γραφείου Ορθοδόξου Ομολογίας, Ιερά Μητρόπολις Λεμεσού, Εφημερίδα (Κύπρου): «Ο Φιλελεύθερος», σελ. 28, § Απόψεις, «Η ψυχή στην Ορθόδοξη Πατερική Θεολογία», Δευτέρα, 23 Νοεμβρίου 2026.